

Ανδρέας Ρούβαλης¹

Πανεπιστήμιο Πατρών,

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Αγγελική Ράλλη²

Πανεπιστήμιο Πατρών,

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

ΤΖΑΖΜΠΕΡΝΤΕΠΟΥΡΟΣΑΡΔΑ, ΜΑΤΣΟΜΠΕΡΝΤΕΔΟΚΟΥΤΑ, ΤΖΙΝΑΒΟΣΤΟΥΝΤΟΤΣΑΡΔΑ: Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΣΤΑ ΚΑΛΙΑΡΝΤΑ

Τα Καλιαρντά, η αντιγλώσσα (Halliday 1976, 1978) των κοινωνικά περιθωριοποιημένων ομάδων παρενδυτικών, διεμφυλικών και ομοφυλόφιλων που δημιουργήθηκε και χρησιμοποιήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, αποτελείται, κυρίως, από σύνθετες λέξεις (Πετρόπουλος 2016· Ρούβαλης 2020). Βασικός στόχος του άρθρου είναι η μελέτη της σύνθεσης στα Καλιαρντά και η καταγραφή των ομοιοτήτων και των σημείων απόκλισης από την Κοινή Νέα Ελληνική (ΚΝΕ). Με τη βοήθεια ενός υλικού 1258 συνθέτων, αποδεικνύουμε ότι οι ομιλητές δεν αποκλίνουν από τους κανόνες και τις αρχές της νεοελληνικής μορφολογίας (Ράλλη 2022), αλλά χρησιμοποιούν ως βασικά συστατικά των συνθέτων είτε τμήματα δανείων είτε δικά τους δημιουργήματα. Συγκεκριμένα, ο εξαιρετικά παραγωγικός σχηματισμός συνθέτων στα Καλιαρντά χρησιμοποιώντας ιδιαίτερα λεξήματα αποτελεί συνειδητή στρατηγική που συνδέεται με την επιθυμία των ομιλητών να αποκλείσουν από την επικοινωνία όσους δεν ανήκουν στην εσω-ομάδα, αλλά και να δημιουργήσουν λέξεις με έντονο το στοιχείο του χιούμορ και της κοινωνικής κριτικής.

Λέξεις-κλειδιά: Καλιαρντά, Αντιγλώσσα, Σύνθεση

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Τα Καλιαρντά

Τα Καλιαρντά είναι η γλώσσα που δημιουργήθηκε από κοινωνικά περιθωριοποιημένες κοινότητες παρενδυτικών, διεμφυλικών, και αργότερα χρησιμοποιήθηκε, σύμφωνα με την Gkartzonika (2012), από κυρίως άντρες

¹ androuvalis@outlook.com

² ralli@upatras.gr

ομοφυλόφιλους. Χρησιμοποιούνταν, κατά κανόνα, στα μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας: την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, αν και υπάρχουν μαρτυρίες για διάδοσή τους και στην επαρχία (Ρεβενιώτη 2014). Σύμφωνα με τον Πετρόπουλο (2016), η λέξη Καλιαρντά προέρχεται από το γαλλικό “gaillard” που σημαίνει “εύθυμος, τολμηρός, αναιδής”, ενώ ο Παπαζαχαρίου (1981) ετυμολογεί τη λέξη από το “caliarda» που σημαίνει «μαύρος».

Το λεξιλόγιο των Καλιαρντών ανήκει στα ειδικά λεξιλόγια και τα Καλιαρντά αποτελούν ίσως τη μοναδική ελληνική αντιγλώσσα. Ως αντιγλώσσα η παρουσία της στο γλωσσικό οικοσύστημα είναι διπλή. Είναι κοινωνιόλεκτος καθώς ομιλείται από μία ομάδα του κοινωνικού συνόλου. Συγχρόνως, όμως, συνιστά και γλώσσα καθώς η κοινωνική ομάδα που χρησιμοποιεί τα Καλιαρντά συγκροτεί μία αντικοινωνία. Ο όρος αντικοινωνία αναφέρεται σε ένα κοινωνικό υποσύνολο που αποτελεί μέσο αντίστασης στην κοινωνική νόρμα λειτουργώντας ως συνειδητή εναλλακτική σε αυτή (Halliday 1976).

Δύο είναι οι βασικές λειτουργίες των Καλιαρντών. Πρώτον, συμβάλλουν στην αλληλοαναγνώριση των μελών της εσω-ομάδας (ingroup, Ρεβενιώτη 2014), συνεισφέροντας στη μείωση της κοινωνικής απόστασης και στη δημιουργία φιλικού κλίματος μεταξύ τους (Ξυδόπουλος 2008). Ταυτόχρονα, τα άτομα που δεν γνωρίζουν Καλιαρντά αποκλείονται από τη συνομιλία. Έτσι, τα Καλιαρντά παρέχουν στους συνομιλούντες ασφάλεια να μιλήσουν χωρίς να γίνονται αντιληπτοί από άτομα εκτός ομάδας. Χαρακτηριστικά, ο Πετρόπουλος (2016: 10) αναφέρει ότι τα Καλιαρντά μετατρέπουν την ομάδα σε μία «ερμητική κάστα» (βλ. Ρεβενιώτη 2014), δικαιολογώντας τον χαρακτηρισμό της συνθηματικής γλώσσας που αποδίδεται συχνά σε αυτά.

Για να πετύχουν τους παραπάνω στόχους οι ομιλητές βασίζονται στη δημιουργία νέου λεξιλογίου. Η διαδικασία λεξικής ανανέωσης είναι ριζική και δεν περιορίζεται στα σημασιολογικά πεδία άμεσου ενδιαφέροντος της ομάδας, όπως συνήθως παρατηρείται σε αντιγλώσσες (Halliday 1978). Αντίθετα, τα Καλιαρντά περιλαμβάνουν λεξιλόγιο που εκτείνεται σε διάφορα σημασιολογικά πεδία. Παρ’ όλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί ότι η λεξική ανανέωση σε σημασιολογικά πεδία άμεσα σχετιζόμενα με την ομάδα είναι τόσο εκτενής που έχει ως αποτέλεσμα την υπερλεξικοποίηση κάποιων σημασιών. Παραδείγματος χάριν, ο Πετρόπουλος στο λεξικό του ληματογραφεί περισσότερες από 40 λέξεις με τη σημασία ομοφυλόφιλος (π.χ. *ανεμόμυλος*, *διαπομπού*, *λουμπουνιά*, *καραλουμπού*, *κρύφω* κ.ά), περισσότερα από 10 συνώνυμα για τον όρο Καλιαρντά (π.χ. *φραγκολουμπινίστικα*, *λουμπινίστικα*³, *(βαθιά) λατινικά*, *ετρούσκα*, *καλιαρντή*, *καλιάρντω*, *τζιβανωτά*, *λιάρντω* και *ντούρα λιάρντα*, *ετρούσκα*), 7 συνώνυμα

³ Η λέξη *λουμπινίστικα* προέρχεται από τη Ρομανί (< *lubhni* ‘ιερόδουλη’). Από την ίδια λέξη προκύπτει και η ονομασία της αντίστοιχης λέξης στην τουρκική γλώσσα (Nicholas 2017· Kontovas 2012).

για το φεύγω (π.χ. *αβέλω κανικό, βουέλω τζα, τζασάρω, τζασέρνω*), 6 λέξεις για το γυναικείο στήθος (π.χ. *μουτζαντίβαρο, κατσικανό, γαλοφουσκού*) και 4 λέξεις για τη γενετήσια πράξη (*σαρμελοχαμόγελο, κουραβάλιασμα, κουραβέλα, κουραβελτόσημο*).

Για τη διαδικασία λεξικής ανανέωσης αντλήθηκε πρωτογενές υλικό από μία πλειάδα γλωσσών (Ralli & Rouvalis 2022), κυρίως από τα Αγγλικά, τα Γαλλικά, τα Ιταλικά (βλ. Minniti-Γκώνια 2009–2010), τα Ρομανί (βλ. Montoliu 2005) και δευτερευόντως από τα Τουρκικά, τα Ισπανικά και τα Αλβανικά. Στα Καλλιαρντά, ο κύριος μηχανισμός που χρησιμοποιείται για τη δημιουργία λέξεων είναι αυτός της ελληνικής σύνθεσης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι ομιλητές χρησιμοποιούν μόνο σύνθετα.

1.2. Πρώτη εμφάνιση και χρήση σήμερα

Η χρονολόγηση των Καλλιαρντών παραμένει ακόμη και σήμερα ένα αναπάντητο ερώτημα καθώς υπάρχουν μόνο ενδείξεις για την πρώτη εμφάνισή τους. Μέχρι πρόσφατα η εμφάνισή τους τοποθετούνταν στις αρχές της δεκαετίας του 40 (Χριστοπούλου 2016). Ωστόσο, τεύχος από το Περιοδικό «Πετακτό Κόρτε» του 1904 που διέσωσε ο Κώστας Βλυσίδης (Σαραντάκος 2017) περιλαμβάνει μία μικρή λίστα με λέξεις από τα Καλλιαρντά. Τα νέα αυτά δεδομένα τοποθετούν τα Καλλιαρντά τουλάχιστον στις αρχές του 20ου αιώνα. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Gkartzonika (2012) καταγράφει την πεποίθηση μεταξύ μελών της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας ότι τα Καλλιαρντά δημιουργήθηκαν κατά την Οθωμανική Περίοδο, πριν την επανάσταση του 1821.

Σήμερα, η χρήση των Καλλιαρντών έχει μειωθεί σε τέτοιο βαθμό που κάποιοι από τους παλαιότερους ομιλητές μιλούν για τα Καλλιαρντά με όρους γλωσσικού θανάτου (Ρεβενιώτη 2014). Παραδόξως, στην υποχώρησή τους οφείλεται η διάδοσή που γνώρισαν προς τα τέλη του 20ού αιώνα. Η σύνταξη του λεξικού για τα Καλλιαρντά από τον Πετρόπουλο στις αρχές της δεκαετίας του 70 συνέβαλε στη διάδοσή τους εκτός των αυστηρών ορίων της ομάδας. Φυσικά, δεν ήταν όλοι σε θέση να καταλάβουν τι λεγόταν (πβ. Polari, Baker 2002). Μπορούσαν όμως να αναγνωρίσουν τα Καλλιαρντά ως την ποικιλία που χρησιμοποιούν άτομα με αποκλίνουσα σεξουαλικότητα από τα στενά πλαίσια της κυρίαρχης ετεροκανονικότητας. Επιπρόσθετα, η εκτεταμένη χρήση των Καλλιαρντών από κωμικούς (π.χ. Χάρρυ Κλυνν, Σωτήρης Μουστάκας, Νίκος Σταυρίδης, Μαλβίνα Κάραλη) συνετέλεσε στη σύνδεσή τους με ένα βαθύτατα προσβλητικό στερεότυπο: αυτό του θηλυπρεπή άντρα που του αξίζει να γελοιοποιηθεί. Στην προσπάθειά τους να απεμπλακούν από αυτό το στερεότυπο, οι ομιλητές των Καλλιαρντών εγκατέλειψαν την ποικιλία. Τέλος, η Χριστοπούλου (2016) υποστηρίζει ότι η εξασθένιση στη χρήση των Καλλιαρντών οφείλεται και στην αξιοποίηση άλλων -μη γλωσσικών- πρακτικών για την οικοδόμηση ταυτότητας

και δεσμών μεταξύ των μελών της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας. Ως απόρροια όλων των παραπάνω, η χρήση τους πλέον περιορίζεται σε μερικές λέξεις και εκφράσεις (π.χ. το όνομα του συγκροτήματος *ατζινάθωτο φέγι* ‘απροσδιόριστο φύλο’) και είναι συμβολική (βλ. Χαλάτση 2018 για την αναπαράσταση queer χαρακτήρων σε τραγούδια της ελληνόφωνης ανεξάρτητης μουσικής σκηνής, γραμμένα από μέλη της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας).

1.3. Το υλικό

Για τη συγκεκριμένη εργασία, το υλικό αντλήθηκε, κυρίως, από το λεξικό του Πετρόπουλου (2016). Στην πρώτη του έκδοση, το λεξικό αποτελούνταν από 3000 λήμματα που συγκεντρώθηκαν κατά την περίοδο 1968–1969. Ο αριθμός αυτός αυξήθηκε σε μεταγενέστερη έκδοση όπου προστέθηκαν περισσότερα από 150 λήμματα. Μάλιστα, ο ίδιος ο Πετρόπουλος σημειώνει ότι υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός λέξεων που δεν έχει καταγράψει. Επίσης, χρησιμοποιήθηκε και το ντοκιμαντέρ της Π. Ρεβενιώτη (2014).

Στο σύνολο των 1950 λέξεων που συγκεντρώθηκε, η συντριπτική πλειοψηφία (1258 λέξεις) είναι σύνθετες. Όπως θα φανεί και στη συνέχεια, η δημιουργία συνθέτων είναι μία συνειδητή στρατηγική από τους ομιλητές των Καλιαρντών που συνδέεται άρρηκτα με τους συνομιλιακούς στόχους των Καλιαρντών: τον αποκλεισμό και τον σχηματισμό ευφάνταστων σχηματισμών με σκοπό τη δημιουργία φιλικού κλίματος μεταξύ των συνομιλητών.

Με αφετηρία το υλικό αυτό, σκοπός του άρθρου είναι να εξετάσει την πιο παραγωγική διαδικασία σχηματισμού λέξεων στα Καλιαρντά, δηλαδή τη σύνθεση. Η μελέτη των συνθέτων γίνεται σε αντιδιαστολή με αυτά της Κ(οινής) Ν(έας) Ε(λληνικής) με σκοπό να σκιαγραφηθούν τόσο οι ομοιότητες αλλά και οι διαφορές.

2. Η ΣΥΝΘΕΣΗ

Βασικός στόχος της σύνθεσης είναι ο λεξιλογικός εμπλουτισμός μέσω της πιο βασικής γνωστικής ικανότητας: της δημιουργίας λέξης μέσω του συνδυασμού λεξημάτων (Montermini 2010· Ralli 2013α· Bauer 2017). Αν και η σύνθεση εντοπίζεται σε πολλές γλώσσες ανεξαρτήτως τυπολογικής ομάδας, η παραγωγικότητα του φαινομένου ποικίλλει, γεγονός που συνδέεται με την αδυναμία να δοθεί ένας ορισμός ικανός να καλύπτει το εύρος του φαινομένου (Scalise & Vogel 2010). Η δυσκολία αυτή πηγάζει τόσο από την αδυναμία να οριστεί με ακρίβεια τι συνιστά σύνθετο (Gaeta & Ricca 2009· Bauer 2009· Montermini 2010) όσο και την δυσκολία διατύπωσης ορισμού βάσει των χαρακτηριστικών των συστατικών του (Scalise & Vogel 2010). Απόρροια των παραπάνω είναι η διατύπωση διαφορετικών ορισμών που ανταποκρίνονται

στην πραγμάτωση του φαινομένου σε συγκεκριμένες γλώσσες αλλά υστερούν σε άλλες. Η Ralli (2013α: 10) ορίζει τη σύνθεση ως τη διαδικασία σχηματισμού λέξεων με την ελάχιστη συμμετοχή δύο λεξημάτων. Το προϊόν που προκύπτει είναι ένα μορφολογικά πολύπλοκο στοιχείο (Ράλλη 2014β: 18) το οποίο έχει «όλα τα χαρακτηριστικά του στοιχείου που αποκαλείται 'λέξη'» (Ράλλη 2014α: 164). Η χρήση του όρου λεξήματος είναι καθοριστική για τη σύνθεση στα Ελληνικά. Το λέξημα διαθέτει διαφορετικές πραγματώσεις (Montermini 2010) και, ως εκ τούτου, ανταποκρίνεται στα δεδομένα της Ελληνικής, όπου η σύνθεση αξιοποιεί τόσο λέξεις όσο και θέματα.

Ένα ακόμη σημείο αντιπαράθεσης στη βιβλιογραφία είναι ο τομέας της γραμματικής που είναι υπεύθυνος για τον σχηματισμό συνθέτων. Ο Anderson (1992 από Ralli 2013α) ξεχωρίζει τις σύνθετες λέξεις από τη μη σύνθετες υποστηρίζοντας ότι οι πρώτες, σε αντίθεση με τις δεύτερες, διαθέτουν εσωτερική δομή και, ως εκ τούτου, ανήκουν στον τομέα της σύνταξης. Αντίθετα, οι Scalise και Vogel (2010: 4–5) εντάσσουν τη σύνθεση στο πεδίο της μορφολογίας. Η Ralli (2013β) ακολουθώντας μία ενδιαμέση οδό υποστηρίζει ότι η απάντηση διαφέρει από γλώσσα σε γλώσσα. Εξετάζοντας την Ελληνική, τοποθετείται υπέρ της ένταξης του φαινομένου στον τομέα της μορφολογίας. Ωστόσο, η εικόνα αυτή περιπλέκεται καθώς λόγω της έντονης επιρροής που ασκείται στην Ελληνική από την Αγγλική και τις Ρομανικές γλώσσες έχουν κάνει την εμφάνισή τους στην Ελληνική φραστικά σύνθετα (Ralli 2013β). Οι δομές αυτές διαθέτουν χαρακτηριστικά μορφολογικών συνθέτων (π.χ. λεξική ακεραιότητα) αλλά και φράσεων (π.χ. ενεργή εσωτερική κλίση).

Τα Καλιαρντά διαθέτουν κυρίως μορφολογικά μονολεκτικά σύνθετα, αλλά και λίγες πολυλεκτικές δομές που προσομοιάζουν τα φραστικά σύνθετα της KNE (βλ. Ρούβαλης 2020). Σύμφωνα με τους Scalise και Vogel (2010) η σύνθεση συνιστά μία συνειδητή επιλογή των ομιλητών που συνδράμει στην εκπλήρωση συγκεκριμένων επικοινωνιακών στρατηγικών. Στα Καλιαρντά, ο σχηματισμός τους προτιμάται για στιλιστικούς λόγους. Συγκεκριμένα, αντανakλά την επιθυμία των ομιλητών για τη δημιουργία χιουμοριστικών σχηματισμών (Ρεβενιώτη 2014) με έντονο το στοιχείο της σάτιρας απέναντι στην κοινωνική πραγματικότητα. Παράλληλα, όπως θα υποστηριχθεί στις επόμενες ενότητες (βλ. 2.3), η δημιουργία συνθέτων αποτελεί μια αποτελεσματική στρατηγική για τον αποκλεισμό ατόμων εκτός της εσω-ομάδας από την επικοινωνία, δεδομένου ότι η διαδικασία συνδυάζει λεξήματα ή και τμήματα λεξημάτων τα οποία είτε προέρχονται από άλλες γλώσσες, είτε αποτελούν δημιουργήματα των ομιλητών. Οι δύο αυτές στοχεύσεις των σύνθετων σχηματισμών στα Καλιαρντά είναι ιδιαίτερως εμφανείς στα σύνθετα που διαθέτουν τρία ή ακόμη και τέσσερα συστατικά. Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής:

(1)

- α) τζαζμπερντεπουρότσαρδο 'εθνικό ίδρυμα' < τζαζ_p 'διώχνω' – μπερντέ_o 'χρήμα' – πουρ_o 'γέρος' -ο- τσαρδ_o 'σπίτι' - ο_o
- β) ρενοτσαρδόρουνα 'χωροφύλακας' < ρεν_o 'βασιλιάς' -ο- τσαρδ_o 'σπίτι, κτίριο' -ο- ρουνα_o 'αστυνόμος' -∅_o
- γ) ματσομπερντεδόκουτο 'ταμείο' < ματσο_o 'μάτσο' -ο- μπερντεδ_o 'χρήμα' -ο- κουτ_o 'κουτί' - ο_o
- δ) μακινοδιπλόροδα 'μοτοσικλέτα' < μακιν_o 'μηχανή' -ο- διπλ_ε 'διπλός' -ο- ροδα_o -∅_o

Στη βιβλιογραφία έχουν προταθεί ποικίλες κατηγοριοποιήσεις των συνθέτων θέτοντας στο επίκεντρο διαφορετικά χαρακτηριστικά των συνθέτων (βλ. Bisetto & Scalise 2009). Αναγνωρίζοντας αυτή την πολλαπλότητα, η Ralli (2013α) προτείνει την κατηγοριοποίηση των συνθέτων βάσει των τεσσάρων βασικών χαρακτηριστικών τους: (i) το δομικό σχήμα του συνθέτου, (ii) τη γραμματική κατηγορία των συστατικών και ολόκληρου του συνθέτου, (iii) τις γραμματικές σχέσεις των συστατικών και (iv) τη θέση της κεφαλής (βλ. ενότητα 2.4). Στις επόμενες ενότητες τα σύνθετα στα Καλιαρντά θα παρουσιαστούν αξιοποιώντας την προσέγγιση της Ralli (2013α).

2.1 Δομικά σχήματα συνθέτων

Στα Καλιαρντά, όπως και στην ΚΝΕ, χρησιμοποιούνται θέματα και λέξεις σε όλους τους πιθανούς συνδυασμούς (Θέμα + Θέμα [ΘΘ], Θέμα + Λέξη [ΘΛ], Λέξη + Θέμα [ΛΘ], Λέξη + Λέξη [ΛΛ]). Οι συνδυασμοί αυτοί ονομάζονται δομικά σχήματα και διαφοροποιούνται ως προς την παραγωγικότητά τους. Σε σύμπνοια με την ΚΝΕ, τα δύο πιο παραγωγικά δομικά σχήματα στα Καλιαρντά είναι τα [ΘΘ] και [ΘΛ] με 820 και 418 σύνθετα αντίστοιχα.

Το βασικό χαρακτηριστικό των συνθέτων της κατηγορίας [ΘΛ] είναι ότι η θέση του τόνου, η κλιτική τάξη και κατ' επέκταση το γένος (Ralli 2000) κληρονομούνται από το δεξί συστατικό. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο οι Nespor και Ralli (1996) οδηγούνται στο συμπέρασμα ότι το δεξί συστατικό είναι λέξη, ο σχηματισμός της οποίας προηγείται της σύνθεσης με αποτέλεσμα να μην χάνει τις τονικές και μορφοσυντακτικές της ιδιότητες (βλ. 2α, 2β).

Στα σύνθετα της δομής [ΘΘ] η θέση του τόνου διαφέρει από τα χαρακτηριστικά του δεξιού συστατικού. Σύμφωνα πάντα με τις Nespor και Ralli (1996) τα συστατικά του συνθέτου δημιουργούν ένα νέο θέμα που δεν κληρονομεί τις τονικές ιδιότητες των επιμέρους συστατικών. Αντίθετα, σε αυτά εφαρμόζεται ένας ειδικός κανόνας τονισμού που τοποθετεί τον τόνο στην προπαραλήγουσα. Συχνά, αλλά όχι πάντα (βλ. 2δ), στα σύνθετα αυτού του δομικού σχήματος παρατηρείται και αλλαγή της κλιτικής τάξης. Συγκεκριμένα, η συντριπτική

πλειοψηφία εντάσσεται στην 5^η κλιτική τάξη (βλ. 2γ) γεγονός που συνεπάγεται την απόδοση του ουδέτερου γένους (βλ. Ralli 2000) καθώς υπάρχει αντιστοιχία μεταξύ γένους και κλιτικής τάξης (βλ. και Ράλλη 2014α). Παράλληλα, ένας μικρός αριθμός συνθέτων εντάσσονται στην 6^η κλιτική τάξη (βλ. 2ε). Στα σύνθετα αυτής της κατηγορίας ο τόνος βρίσκεται στην παραλήγουσα, παραβιάζοντας φαινομενικά τον ειδικό κανόνα τονισμού. Ωστόσο, όπως παρατηρούν οι Nespor και Ralli (1996), ο τόνος παρέμεινε στην παραλήγουσα καθώς η προσθήκη μίας ακόμη συλλαβής σε κάποια κελιά του κλιτικού παραδείγματος -συγκεκριμένα στον πληθυντικό- καθιστά τη συλλαβή προπαραλήγουσα.

Οι δύο εναπομείναντες συνδυασμοί, όπου το αριστερό συστατικό είναι λέξη, εμφανίζονται σπανιότατα τόσο στην ΚΝΕ όσο και στα Καλιαρντά. Η χαμηλή παραγωγικότητα αυτών των δομικών σχημάτων οφείλεται στο γεγονός ότι τα αριστερά συστατικά χάνουν σχεδόν πάντα τα τυχόν παραγωγικά (βλ. Ralli & Karasimos 2009) ή κλιτικά επιθήματα που διαθέτουν, μετατρέποντας το συστατικό σε θέμα. Με άλλα λόγια, για να είναι το αριστερό συστατικό λέξη θα πρέπει να στερείται εσωτερικής δομής, κάτι το οποίο είναι σπάνιο στην Ελληνική. Η διαφορά των δύο σχημάτων έγκειται στη θέση του τόνου και την κλιτική τάξη, κατ' αναλογία των δύο προηγούμενων. Όταν το δεξί συστατικό είναι θέμα, εφαρμόζεται ο ειδικός κανόνας τονισμού και το σύνθετο εντάσσεται στην 5^η κλιτική τάξη (βλ. 2στ), ενώ όταν είναι λέξη, το δεξί συστατικό διατηρεί τον τόνο του και τα κλιτικά χαρακτηριστικά του (βλ. 2ζ).

(2)

- α) κοσμοαλάνα 'πλατεία' < κοσμ_ο -ο- αλάνα_ο
- β) αεραγκιστρώνω 'μαγνητίζω' < αερ_ο - αγκιστρώνω_ρ
- γ) ματσότσαρδο 'τάμειο' < ματσ_ο 'χρήμα' -ο- τσαρδ_ο 'σπίτι, κτίριο' -ο_ο
- δ) τουριστόφακα 'η Ακρόπολη' < τουριστ_ο -ο- φακα_ο -φ_ο
- ε) αδερφοχώρι 'Λονδίνο' < αδερφο_ο -ο- χωρι_ο -φ_ο
- στ) ξώτσαρδο 'μπαλκόνι' < (έ)ξω_{Επιρ.} - τσαρδ_ο 'σπίτι, κτίριο' -ο_ο
- ζ) λουάχατος 'εκείνος' < λα (ιταλ./γαλλ.)_{Επιρ.} 'εκεί' - άχατος_{Αντ.} 'εκείνος'

2.2. Γραμματική κατηγορία συνθέτων

Οι σύνθετες λέξεις στα Καλιαρντά, όπως και στην ΚΝΕ, ανήκουν σε όλες τις πιθανές γραμματικές κατηγορίες: είναι ουσιαστικά, επίθετα και ρήματα. Εντοπίζονται και επιρρηματικά σύνθετα τα οποία συνιστούν δευτερογενείς σχηματισμούς που παράγονται από σύνθετα επίθετα (Ralli 2013α).

Τα ουσιαστικά αποτελούν την πολυπληθέστερη κατηγορία. Για τον σχηματισμό τους γίνεται χρήση ουσιαστικών, επιθέτων και ρημάτων. Ο πιο παραγωγικός συνδυασμός είναι μεταξύ δύο ή περισσότερων ουσιαστικών (π.χ. 3α-β). Ακολουθεί ο συνδυασμός επιθέτου και ουσιαστικού (π.χ. 3γ-δ).

Σε αυτή την κατηγορία, εντάσσονται οι ελάχιστες στα Καλιαρντά περιπτώσεις όπου το αριστερό συστατικό είναι επίρρημα (π.χ. 3ε). Σύμφωνα με τη Ralli (2013α, 2014) σε αυτές τις δομές το επίρρημα έχει επαναναλυθεί σε επίθετο καθώς τα επιρρήματα δεν προσδιορίζουν ουσιαστικά. Τέλος, τα Καλιαρντά παράγουν σύνθετα ουσιαστικά συνδυάζοντας ρήμα με ουσιαστικό (π.χ. 3στ, ζ). Ο σχηματισμός αυτός αποτελεί καινοτομία των Καλιαρντών καθώς στην ΚΝΕ ο αντίστοιχος συνδυασμός προϋποθέτει την χρήση παραγωγικού επιθήματος.

(3)

- α) βακουλολουτσοπουρός 'καντηλανάφτης' < βακουλ_ο 'εκκλησία' -ο- λουτσ_ο 'φως' -ο- πουρός_ο
- β) ανεμοτζάσιμο 'ματαιοπονία' < ανεμ_ο -ο- τζάσιμο_ο 'διώξιμο'
- γ) υγρόπρεζα 'καφές' < υγρ_ε -ο- πρεζα_ο - $\emptyset$ _ο
- δ) κλιναρόλιγκα 'καθαρεύουσα' < κλιναρ_ε 'καθαρός' -ο- λιγκα_ο 'γλώσσα' - $\emptyset$ _ο
- ε) χαραμόλιο 'καντήλι' < χαράμ_{επιρ.} -όλιο_ο 'λάδι'
- στ) τζαζοσολντάτης 'λιποτάκτης' < τζαζ_ρ 'φεύγω' -ο- σολντάτης_ο 'στρατιώτης'
- ζ) καψομόλ 'βιτριόλι' < καψ_ρ -ο- μολ_ο 'νερό, υγρό'

Ο σχηματισμός επιθέτων στα Καλιαρντά επιστρατεύει λιγότερους συνδυασμούς συγκριτικά με την ΚΝΕ (βλ. Ralli 2013α). Ο πιο παραγωγικός συνδυασμός είναι αυτός του ουσιαστικού με επίθετο (π.χ. 4α, β). Σε αντίθεση με την ΚΝΕ, στο διαθέσιμο υλικό ο αριθμός επιθέτων που δημιουργήθηκαν από επίρρημα και επίθετο είναι πολύ μικρός (π.χ. 4γ). Ακόμη πιο emphatic είναι η απουσία συνθέτων που σχηματίζονται αποκλειστικά από επίθετα (π.χ. 4δ). Αν και τέτοιου είδους σύνθετα είναι ιδιαίτερα παραγωγικά στην ΚΝΕ, στο διαθέσιμο υλικό υπάρχουν μόνο δύο, γεγονός που συνάδει με τη συνολική απουσία παρατακτικών δομών (βλ. 2.3)

(4)

- α) ουνοτζασμένος 'καταδιωκόμενος' < ρουνα_ο 'αστυνόμος' -ο- τζασμένος_ε 'διωγμένος, φευγάτος'
- β) τεκνοχτικιασμένος 'ερωτευμένος' < τεκν_ο 'νεαρός' -ο- χτικιασμένος_ε
- γ) λατσονταμπουρκουαρισμένος 'καλώς δικαιολογημένος' < λατσ[α]_ε⁴ 'ωραία' -ο- νταμπουρκουαρισμένος_{επιρ.} 'δικαιολογημένος'
- δ) γερμανογκρέκα 'πλατεία Συντάγματος' < γερμαν[ικ]_ε -ο- γκρέκα_ε

Ο σχηματισμός ρηματικών συνθέτων αξιοποιεί και τους τρεις συνδυασμούς που απαντούν στην ΚΝΕ. Ωστόσο, η παραγωγικότητά τους διαφέρει σημαντικά. Ο

⁴ Σε αγκύλες μπαίνουν τα παραγωγικά επιθήματα που δεν εμφανίζονται στο σύνθετο λόγω του περιορισμού του φραγμού (βλ. Ralli & Karasimos 2009).

πιο παραγωγικός συνδυασμός στο υλικό είναι εκείνος ουσιαστικού και ρήματος με το ουσιαστικό να έχει τον ρόλο του συμπληρώματος (π.χ. 5α, β). Αντίθετα, ο συνδυασμός επιρρήματος και ρήματος δεν ξεπερνά τον διψήφιο αριθμό (π.χ. 5γ, δ). Τα δεδομένα στα Καλιαρντά είναι διαμετρικά αντίθετα από την ΚΝΕ όπου τέτοια σύνθετα είναι πολύ παραγωγικά δεδομένου ότι υπόκεινται σε ελάχιστους περιορισμούς (Ralli 2013α). Επίσης, στο υλικό εντοπίζονται μόνο τρία σύνθετα που συνδυάζουν μόνο ρήματα (π.χ. 5ε, στ).

(5)

- α) μολορουφιέμαι 'βουλιάζω' < μολ_ο 'νερό, υγρό' -ο- ρουφιέμαι_ρ
- β) μομπιλοτζασάρω 'μετακομίζω' < μομπιλ_ο 'έπιπλο' -ο- τζασάρω_ρ 'φεύγω'
- γ) λατσομπενάβω 'συμβουλεύω' < λατσ[α]_{Επιρ.} 'ωραία' -ο- μπενάβω_ρ 'μιλάω'
- δ) λατσαβέλω 'καλωσορίζω' < λατσ[α]_{Επιρ.} 'ωραία' -αβέλω_ρ 'δίνω, παίρνω, κάνω'
- ε) πισελοριλάρω 'κάνω υπνοθεραπεία' < πισελ_ρ 'κοιμάμαι' -ο- ριλάρω_ρ 'χαλαρώνω'
- στ) κουελοσφαλάω 'κοιμάμαι' < κουελ_ρ 'βλέπω' -ο- σφαλάω_ρ 'κλείνω'

Τέλος, στα Καλιαρντά εντοπίζονται λίγα ως συστατικά συνθέτων αντωνυμίες, αριθμητικά και δεσμευμένα θέματα. Η χρήση αντωνυμιών και αριθμητικών είναι όμως περιορισμένη και στην ΚΝΕ. Η διαφορά στη χρήση δεσμευμένων θεμάτων εξηγείται από το γεγονός ότι αυτά φέρουν το χαρακτηριστικό [+λόγιο] και, ως εκ τούτου, δεν προτιμώνται στα Καλιαρντά.

(6)

- α) τουτοσιναβοσύνη 'παντογνωσία' < τουτο_ε (ιταλ.) 'όλος' -ο- τσιναβοσύνη_ο
- β) επταζουρνού 'εβδομάδα' < επτά_{Αρ.} -ζουρν_ο (γαλλ.) 'μέρα' -ου_ο
- γ) ζασλοκομείο 'τρέλοκομείο' < τζασλ_ε 'τρέλος' -ο- κομείο_ο

2.3 Σχέσεις συστατικών

Σύμφωνα με τη Ράλλη (2014β) και Ralli (2013α), τα σύνθετα μπορούν να χωριστούν σε δύο ομάδες με κριτήριο τη σχέση των συστατικών τους: σε σύνθετα με σχέση εξάρτησης και παρατακτικά σύνθετα. Στην κατηγορία των συνθέτων με σχέση εξάρτησης ένα από τα συστατικά έχει μεγαλύτερη βαρύτητα από το άλλο. Η κατηγορία αυτή υπόκειται σε περαιτέρω κατηγοριοποίηση σε υποτακτικά (σχέση κεφαλής-συμπληρώματος) και προσδιοριστικά (σχέση προσδιορίζοντος-προσδιοριζομένου) σύνθετα. Στην κατηγορία των παρατακτικών συνθέτων τα συστατικά του συνθέτου έχουν το ίδιο βάρος (βλ. Ralli 2009· Ralli 2013α· Bauer 2009· Lieber 2009· Arcodia, Grandi & Wälchli 2009).

Στα Καλιαρντά, η πλειοψηφία των συνθέτων είναι σύνθετα με σχέση εξάρτησης. Συγκεκριμένα, εντοπίζονται τόσο υποτακτικά όσο και προσδιοριστικά σύνθετα. Σε αντιδιαστολή όμως, με την ΚΝΕ, το προσδιορίζον στοιχείο μπορεί -εκτός από επίθετο ή ουσιαστικό- να είναι και ρήμα, αν και αυτή η κατηγορία εμφανίζεται σπάνια (π.χ., 7ε). Σπανιότατη είναι και η παρουσία παρατακτικών συνθέτων. Σε σύνολο 1258 σύνθετων λέξεων, μόλις 20 ανήκουν σε αυτή την κατηγορία.

(7)

- α) βιβόστοχος 'ιδανικά, ιδεώδη' < βιβ_ο 'ζωή' -ο- στοχ_ο-ος_ο
- β) χαλομπουκώνω 'υπερσιτίζω' < χαλ_ο 'φαγητό' -ο- μπουκώνω_ρ
- γ) λατσότεμπα 'καλοκαιρί' < λατς_ε 'ωραίος' -ο- τεμπ_ο 'καιρός' -α_ο
- δ βαραβότεκνο 'κάθαρμο, εγκληματική μορφή' < Βαραβ_ο -ο- τεκν_ο 'νεαρός' -ο_ο
- ε) χαλότσαρδο 'εστιατόριο' < χαλ_ρ 'τρώω' - τσαρδ_ο 'σπίτι, κτίριο' -ο_ο
- στ) μπακακοβούτυρο 'λεπτεπίλεπτος' < μπαμπακ_ο -ο- βούτυρο_ο
- ζ) ριζόφυτρος 'βαθύς' < ριζ_ο -ο- φυτρ_ο -φ_ο -ος

Δεδομένης της παραγωγικότητας της σύνθεσης στα Καλιαρντά αλλά και των παρατακτικών συνθέτων στην Ελληνική (Ralli 2009β), η σχεδόν ολική απουσία των τελευταίων δεν μπορεί να είναι τυχαία.

Σύμφωνα με τους Guevara και Scalise (2009) τα συστατικά των συνθέτων συνδέονται από μία άρρητη γραμματική σχέση (βλ. και Bisetto & Scalise 2005· Guevara & Scalise 2009), που μπορεί να αποδοθεί συντακτικά (Jackendoff 2009). Η σχέση αυτή είναι καθοριστική για την ερμηνεία του συνθέτου και το είδος της ποικίλλει και προκύπτει από τη σημασία των συστατικών, καθώς και από την εγκυκλοπαιδική και περικειμενική γνώση, κάτι που περιπλέκει την αναγνώριση της σημασίας του συνθέτου (Booij 2007, 2009). Για παράδειγμα, η λέξη *μολόβραχος* 'κύμα' (*μολ* 'νερό, υγρό' και *βράχ(ος)*) περιφραστικά μπορεί να αποδοθεί ως *βράχος από μολ*. Ωστόσο, το ίδιο σύνθετο μπορεί να αποκτήσει διαφορετική σημασία ανάλογα με τη σχέση που αποδίδεται στα συστατικά, ακόμα και αν γνωρίζει κανείς τη σημασία των συστατικών που λειτουργεί ως πρώτη δικλείδα ασφαλείας. Έτσι, κάποιος μπορεί να ερμηνεύσει την ίδια λέξη, μεταξύ άλλων, ως 'βότσαλο' (*βράχος στο μολ*) ή 'κυματοθραύστης' (*βράχος για μολ*).

Σε αντίθεση με τα σύνθετα με σχέση εξάρτησης, στα παρατακτικά σύνθετα η σχέση μεταξύ των συστατικών είναι πάντα ίδια και, επομένως, δεδομένη. Συγχρόνως, σπάνια τα σύνθετα αυτής της κατηγορίας αποκτούν αδιαφανή σημασία. Επομένως, η περιορισμένη εμφάνιση παρατακτικών συνθέτων αποτελεί συνειδητή επιλογή σε μία ποικιλία όπως τα Καλιαρντά, όπου το ποιοι είναι ικανοί

να κατανοήσουν το τι λέγεται είναι ζήτημα ζωτικής σημασίας. Υποστηρίζουμε ότι, στην προσπάθειά τους να αποκλείσουν από την επικοινωνία άτομα εκτός ομάδας, οι ομιλητές επιλέγουν να κατασκευάσουν σύνθετα με σχέση εξάρτησης, τα οποία λόγω της ποικιλίας των πιθανών γραμματικών σχέσεων των συστατικών είναι λιγότερο προσπελάσιμα, ελλείψει άλλων πληροφοριών, ενώ αποφεύγουν τα παρατακτικά σύνθετα λόγω της διαφάνειας της σχέσης που τα διέπει.

2.4 Η κεφαλή

Ο όρος «κεφαλή» αναφέρεται στο στοιχείο εκείνο της μορφολογικής δομής που κληροδοτεί στη σύνθετη λέξη τη γραμματική κατηγορία (Lieber 2009· Haspelmath & Sims 2010· Scalise 1984· Booij 2007, 2009· Ανδρέου 2010) και τη βασική του σημασία (Haspelmath & Sims 2010· Scalise 1984· Bauer 2009· Booij 2009· Lieber 2009· Ράλλη 2014β· Ralli 2013α· Ανδρέου 2010· Scalise & Fábregas 2010· Παπαναγιώτου 2016). Ανάλογα με την ύπαρξη ή την απουσία κεφαλής εντός της δομής του συνδυασμού των λεξημάτων, τα σύνθετα διακρίνονται σε ενδοκεντρικά, με κεφαλή ένα από τα βασικά λεξήματα, και εξωκεντρικά (Ράλλη 2014[2007]· Ανδρέου 2010· Ralli & Andreou 2012· Ralli 2013α). Στην περίπτωση των εξωκεντρικών συνθέτων, έχει υποστηριχθεί από τη Ράλλη (2014 [2007]) ότι τον ρόλο της κεφαλής αναλαμβάνει ένα παραγωγικό επίθημα, το οποίο βρίσκεται εκτός του συνδυασμού των δύο βασικών λεξημάτων (βλ. και Ralli 2013α· Ralli & Andreou 2015). Το παραγωγικό επόθημαί προστίθεται στα δεξιά της δομής, πάντα πριν από την κλίση. Έχει συνήθως φωνολογική πραγμάτωση, αλλά δεν λείπουν και τα σύνθετα όπου είναι μηδενικό. Για παράδειγμα, στο εξωκεντρικό σύνθετο *ανοιχτοχέρης* της Κοινής Νεοελληνικής, κεφαλή είναι το επίθημα -η- (στον πληθυντικό γίνεται -ηδ-). Με άλλα λόγια, η λέξη έχει την ακόλουθη δομή: $[[[αν\omicron\iota\chi\tau_{\theta\acute{\epsilon}\mu\alpha} -\omicron-\chi\acute{\epsilon}\rho_{\theta\acute{\epsilon}\mu\alpha}] -\eta_{\pi\epsilon\pi\tau\iota}] -\varsigma_{\kappa\lambda}]$.⁵ Το ίδιο σύνθετο μπορεί να εμφανιστεί και ως *ανοιχτόχερος*, με μηδενικό παραγωγικό επίθημα.

Σχεδόν 1000 από τα διαθέσιμα σύνθετα στα Καλλιαρντά αποτελούν ενδοκεντρικές δομές. Σε αυτά, η κεφαλή είναι εντός των ορίων της σύνθεσης, ένα από τα δύο βασικά συστατικά. Στην Ελληνική, η κανονική (*canonical*, Scalise & Fábregas 2010) θέση της κεφαλής είναι το δεξί συστατικό (Ralli 2013α). Για αυτό το λόγο στα Καλλιαρντά, όπως και στην ΚΝΕ, η συντριπτική πλειοψηφία των συνθέτων είναι δεξιόστροφα (π.χ. 8α, β), ενώ περιορισμένος είναι ο αριθμός των σύνθετων λέξεων όπου το αριστερό συστατικό αναλαμβάνει τον ρόλο της κεφαλής (π.χ. 8γ, δ).

(8)

α) τσαρδοκύρης 'ιδιοκτήτης' < [[τσαρδ]_ο 'σπίτι, κτίριο' -ο- [κύρης]]_ο

⁵ Για τις δομές των συνθέτων καθώς και για πληροφορίες αναφορικά με τα παραγωγικά και κλιτικά επιθήματα, βλ. Ράλλη (2022).

- β) μποντομόλ 'ιδρώτας' < [[[μποντ]_ο 'σώμα' -ο- [μολ]_ο -∅_ο]
 γ) τεμποχορχόρα 'καύσωνας' < [[[τεμπ]_ο 'καιρός' -ο- [χορχόρα]_ο] 'φωτιά'
 δ) ριζότσαρδο 'θεμέλιο' < [[[ριζ]_ο -ο- [τσαρδ]_ο -ο_ο]

Τα παρατακτικά σύνθετα αποτελούν μία ιδιαίτερη κατηγορία καθώς δεν είναι σαφές ποιο συστατικό λειτουργεί ως κεφαλή, εφόσον και τα δύο συστατικά ανήκουν στην ίδια γραμματική κατηγορία και έχουν το ίδιο βάρος (Lieber 2009). Για αυτό τον λόγο, σε σύμπτωση με τους Kageyama (2009), Ceccagno και Basciano (2009), Lieber (2009) Fabb (1998), Acordia, Grandi και Montermini (2009) και Bisetto και Scalise (2005, 2009), θεωρούμε ότι τα παρατακτικά σύνθετα έχουν δύο κεφαλές. Με αυτό τον τρόπο, αντανακλάται στην ανάλυσή τους η συμμετρικότητα των σχέσεων των συστατικών.

- (9)
 α) μπακακοβούτυρο 'λεπτεπίλεπτος' < [[[μπαμπακ]_ο -ο- [βούτυρο]_ο]
 β) σουσουμοριταχούλες 'παντόφλες' < [[[σουσουμ]_ο -ο- [τιραχούλες]_ο]
 γ) κεφονεύρι 'μπρίο' < [[[κεφ]_ο -ο- [νευρι]_ο -∅_ο]

Όπως και στην KNE, στα εξωκεντρικά σύνθετα η κεφαλή είναι ένα παραγωγικό επίθημα που βρίσκεται εκτός των στενών ορίων της σύνθεσης (βλ. 10). Μία σημαντική διαφοροποίηση των Καλιαρντών από την KNE είναι ο σχηματισμός εξωκεντρικών παρατακτικών συνθέτων (π.χ. 10ε), όπου, όπως σε όλα τα εξωκεντρικά σύνθετα, η παραγωγή έπεται της σύνθεσης.

- (10)
 α) τζαζμολιάζω 'ιδρώνω' < [[[τζαζ]_ρ 'διώχνω' -ο- [μολ]_ο -ιαζ]_ρ -ω]_ρ
 β) ντουλακουμπού 'έφορος' < [[[ντουλ]_ο 'χρήμα' -ο- [ακουμπ]_ο -ου]_ο -∅]_ο
 γ) δικελογωνίας 'αλλήθωρος' < [[[δικελ]_ρ 'βλέπω' -ο- [γωνια]_ο -∅]_ε -ς]_ε
 δ) τσουρνόκοτα 'αλεπού' < [[[τσουρν(ευ)]_ρ 'κλέβω' -ο- [κοτα]_ο -∅]_ο -∅]_ο
 ε) ριζόφυτρος 'βαθύς' < [[[ριζ]_ο -ο- [φυτρ]_ο -∅]_ε -ος]_ε

3. Συμπερασματα

Στο παρόν άρθρο εξετάσαμε τη σύνθεση η οποία αποτελεί μια ιδιαίτερα παραγωγική διαδικασία σχηματισμού λέξεων στα Καλιαρντά. Σκοπός μας ήταν να διαφανούν οι ομοιότητες αλλά και κάποιες διαφορές μεταξύ των Καλιαρντών και της KNE. Συνολικά, παρά τη ριζική λεξική ανανέωση που παρατηρείται στα Καλιαρντά, το γραμματικό πλαίσιο παραμένει το ίδιο με αυτό της KNE. Επομένως, ο σχηματισμός συνθέτων ακολουθεί τους βασικούς κανόνες και τις αρχές της σύνθεσης, όπως έχουν διατυπωθεί για την Ελληνική (Ralli 2013α: Ράλλη 2014).

Στα Καλιαρντά εντοπίζεται ένας μεγάλος αριθμός συνθέτων με τρία ή ακόμη και τέσσερα συστατικά. Αν και η δημιουργία τέτοιων συνθέτων δεν είναι απαγορευτική στην ΚΝΕ, ο σχηματισμός τους είναι εξαιρετικά σπάνιος. Αντίθετα, στα Καλιαρντά τέτοιου είδους σύνθετα αποτελούν συχνό φαινόμενο. Αυτά τα σύνθετα αποτελούν το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα της τάσης των ομιλητών για τη δημιουργία περιγραφικών και απροσδόκητων συνδυασμών με στόχο τη χιουμοριστική απεικόνιση της πραγματικότητας με έντονο το στοιχείο της κοινωνικής κριτικής (Ρεβενιώτη 2014). Ως εκ τούτου, συνδέεται άρρηκτα με την επιθυμία των ομιλητών να δημιουργήσουν φιλικό κλίμα (Ξυδόπουλος 2008) και, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Πετρόπουλος (2016), να αφοπλίσουν τον συνομιλητή τους με το χιούμορ τους. Συγχρόνως, σύνθετα με περισσότερα συστατικά είναι πιο δύσκολα κατανοητά από άτομα εκτός ομάδας.

Παρά την εξαιρετικά παραγωγική εμφάνιση των παρατακτικών συνθέτων στην ΚΝΕ και ευρύτερα στις ελληνικές διαλέκτους (Ralli 2009), τα Καλιαρντά διαθέτουν ελάχιστα σύνθετα αυτής της κατηγορίας. Η απουσία τους δεν είναι τυχαία αλλά συνδέεται με τη διαφάνεια που χαρακτηρίζει αυτές τις δομές. Οι ομιλητές των Καλιαρντών επιθυμούν να αποκλείσουν από την επικοινωνία άτομα που δεν μετέχουν στην εσω-ομάδα. Για αυτό τον λόγο, επιλέγουν σχεδόν αποκλειστικά σύνθετα των οποίων η «αποκωδικοποίηση» είναι αδύνατη λόγω της δυσκολίας που προκύπτει από τις πιθανές γραμματικές σχέσεις που συνδέουν τα συστατικά και, εν τέλει, καθορίζουν τη σημασία. Έτσι, το είδος της λέξης (σύνθετο με σχέση εξάρτησης) αποτελεί μία ακόμη δικλείδα ασφαλείας που διασφαλίζει το απροσπέλαστο της συνομιλίας από άτομα εκτός ομάδας, μαζί με μία σειρά γλωσσικών στρατηγικών (λεξική ανανέωση μέσω δανεισμού, γρήγορη προφορά κ.α., βλ. Ralli & Rouvalis 2022· Ρούβαλης 2020· Χριστοπούλου 2016· Πετρόπουλος 1971).

Οι παραπάνω διαφοροποιήσεις αποτελούν στοχευμένες και συνειδητές στρατηγικές. Οι ομιλητές έχουν πλήρη γνώση του μορφολογικού συστήματος και των δυνατοτήτων της ΚΝΕ, αλλά αξιοποιούν καταλλήλως τις δυνατότητές του για την επίτευξη των επικοινωνιακών τους στόχων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανδρέου 2010: Μ. Ανδρέου, *Εξωκεντρικότητα στη Σύνθεση της Κυπριακής [Μεταπτυχιακή Διατριβή]*. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Arcodia, Grandi & Montermini 2009: G. F. Arcodia, N. Grandi, F. Montermini, Hierarchical NN compounds in a cross-linguistic perspective. *Italian Journal of Linguistics*, 21(1), 11–33.
- Arcodia, Grandi & Wälchli 2009: F. G. Arcodia, N. Grandi, B. Wälchli, Coordination in compounding. In S. Scalise & I. Vogel (eds.), *Cross-Disciplinary Issues in*

- Compounding* (pp. 177–197). Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Baker 2002: P. Baker, *Polari: The Lost Language of Gay Men*. London/New York: Routledge.
- Bauer 2009: L. Bauer, Typology of Compounds. In R. Lieber & P. Štekauer (eds.), *The Oxford Handbook of Compounding* (pp. 540– 560). Oxford: Oxford University Press.
- Bauer 2017: L. Bauer, *Compounds and Compounding*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bisetto & Scalise 2005: A. Bisetto, S. Scalise, The classification of compounds. *Lingue e linguaggio*, IV(2), 319–332.
- Bisetto & Scalise 2009: A. Bisetto, S. Scalise, The classification of compounds. In R. Lieber & P. Štekauer (eds.), *The Oxford Handbook of Compounding* (pp.49–82). Oxford: Oxford University Press.
- Booij 2007: G. Booij, *The grammar of words*. Oxford: Oxford University Press.
- Booij 2009: G. Booij, Compounding and construction morphology. In R. Lieber & P. Štekauer (eds.), *The Oxford Handbook of Compounding* (pp. 322–347). Oxford: Oxford University Press.
- Ceccagno & Basciano 2009: A. Ceccagno, B. Basciano, Sino-Tibetan: Mandarin Chinese. In R. Lieber & P. Štekauer (eds.), *The Oxford Handbook of Compounding* (pp. 758–781). Oxford: Oxford University Press.
- Fabb 1998: N. Fabb, Compounding. In A. Spencer & A. M. Zwicky (eds.), *The handbook of morphology* (pp. 66–83). Oxford and Malden MA: Blackwell.
- Gaeta & Ricca 2009: L. Gaeta, D. Ricca, Composita solvantur: Compounds as lexical units or morphological objects? *Italian Journal of Linguistics*, 21(1), 35–70.
- Gkartzonika 2012: G. Gkartzonika, *An ethnographic analysis of Kaliarda: The Greek gay variety* [Διδακτορική Διατριβή]. Chicago: Northeastern Illinois University.
- Guevara & Scalise 2009: E. Guevara, S. Scalise, Searching for Universals in Compounding. In S. Scalise, E. Magni & A. Bisetto (eds.), *Universals of Language Today* (pp. 101–128). Amsterdam: Springer.
- Halliday 1976: M. A. K Halliday, Anti-Languages. *American Anthropological Association*, 78(3), 570–584.
- Halliday 1978: M. A. K Halliday, *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.
- Haspelmath & Sims 2010: M. Haspelmath, A. D. Sims, *Understanding morphology*. London: Hodder Education.
- Jackendoff 2009: R. Jackendoff, Compounding in the Parallel Architecture and Conceptual Semantics. In R. Lieber & P. Štekauer (eds.), *The Oxford Handbook of Compounding* (pp. 162–203). Oxford: Oxford University Press.

- Kageyama 2009: T. Kageyama, Isolate: Japanese. In R. Lieber & P. Štekauer (eds.), *The Oxford Handbook of Compounding* (pp. 814–839). Oxford: Oxford University Press.
- Kontovas 2012: N. Kontovas, *Lubunca: The Historical Development of Istanbul's Queer Slang and a Social-Functional Approach to Diachronic Processes in Language* [Master Thesis]. Indiana: Indiana University.
- Lieber 2009: R. Lieber, *Introducing Morphology*. Cambridge/ New York/ Melbourne/ Madrid/ Cape Town/ Singapore/ São Paulo/ Delhi/ Dubai/ Tokyo: Cambridge University Press.
- Minniti-Γκώνια 2009-2010: D. Minniti-Γκώνια, Ιταλικές και επτανησιακές λέξεις στην ελληνική αργκό. *Επιστημονική Επετηρίς της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών*, 41, 85–127.
- Montermini 2010: F. Montermini, Units in compounding. In S. Scalise & I. Vogel (eds.), *Cross-Disciplinary Issues in Compounding* (p. 77–92). Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
- Montoliu 2005: C. Montoliu, Is Kaliardá, Greek Gay Slang, a mixed Gypsy language? *Erytheia: Revista de estudios bizantinos y neogriegos*, 26, 299–318.
- Nespor, & Ralli. 1996: M. Nespor, A. Ralli, Morphology-Phonology Interface: Phonological Domains in Greek Compounds. *The Linguistic Review*, 13(3–4), 357–382.
- Nicholas 2017: N. Nicholas, *Kaliarda XXVI: Lubunca* [Online], [<http://hellenisteukontos.opoudjis.net/kaliarda-xxvi-lubunca/>].
- Ξυδόπουλος 2008: Ι. Γ. Ξυδόπουλος, *Λεξικολογία. Εισαγωγή στην ανάλυση της λέξης και του λεξικού*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Παπαζαχαρίου 1981: Ε. Παπαζαχαρίου, *Το Λεξικό της Πιάτσας*. Αθήνα: Κάκτος.
- Παπαναγιώτου 2016: Χ. Παπαναγιώτου, *Μορφολογική ανάλυση του λεξιλογίου της γλώσσας του ποδοσφαίρου* [Διδακτορική Διατριβή]. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών
- Πετρόπουλος 2016: Η. Πετρόπουλος, *Καλιαρντά*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Ράλλη 2014[2007]: Α. Ράλλη, *Η Σύνθεση Λέξεων: Διαγλωσσική μορφολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ράλλη 2022[2005]: Α. Ράλλη, *Μορφολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ρεβενιώτη (σκηνοθεσία) 2014: Π. Ρεβενιώτη, *Καλιαρντά* [Online], [<https://www.youtube.com/watch?v=C2kui2Ew5fQ&feature=youtu.be&fbclid=IwAR2w0HzbcS9j1iP2i9vnoJS66z0vysiFO7nFUuPzbtCwfvCez283Y-YLNUUJ>].
- Ρούβαλης 2020: Α. Ρούβαλης, *Ματσομπερντεδόκουτα, τζίναβοστουντότσαρδα και κουλουμπουριάσματα»: Οι διαδικασίες σχηματισμού λέξεων στα καλιαρντά* [Μεταπτυχιακή Διατριβή]. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Ralli & Rouvalis 2022: A. Ralli, A. Rouvalis Morphological Integration of Loan Words in Kaliardá. *Languages* [Online], 7(3), [<https://doi.org/10.3390/languages7030167>].

- Ralli & Andreou 2012: A. Ralli, M. Andreou, Revisiting exocentricity in compounding: Evidence from Greek and Cypriot. In F. Kiefer, M. Ladányi & P. Siptár (eds.), *Current Issues in Morphological Theory: (Ir)regularity, analogy and frequency* (pp. 65–82). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Ralli & Andreou 2015: A. Ralli, M. Andreou, Form and Meaning of Bahuvrihi Compounds: Evidence from Modern Greek and Its Dialects. In L. Bauer, L. Körtvélyessy & P. Štekauer (eds.), *Semantics of Complex Words* (pp. 163–186). Dordrecht: Springer International Publishing.
- Ralli & Karasimos 2009: A. Ralli, A. Karasimos, The Bare-Stem Constraint in Greek Compound Formation. *Gengo Kenkyu*, 135, 29–48.
- Ralli 2000: A. Ralli, A Feature-based Analysis of Greek Nominal Inflection. *Glossologia*, 11–12, 201–227.
- Ralli 2009: A. Ralli, Modern Greek V V Dvandva Compounds: A Linguistic Innovation in the History of the Indo-European Languages. *Word Structure*, 2(1), 48–67.
- Ralli 2013α: A. Ralli, *Compounding in Modern Greek*. Dordrecht/ Heidelberg/ New York/ London: Springer.
- Ralli 2013β: A. Ralli, Compounding and its locus of realization: Evidence from Greek and Turkish. *Word Structure*, 6(2), 181–200.
- Σαραντάκος 2017: Ν. Σαραντάκος, *Καλιαρντά από το 1904* [Online], [<https://sarantakos.wordpress.com/2017/12/27/kaliarnta/>].
- Scalise & Fábregas 2010: S. Scalise, A. Fábregas, The Head in Compounding. In S. Scalise & I. Vogel (eds.), *Cross-Disciplinary Issues in Compounding* (pp. 109–126). Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Scalise & Vogel 2010: S. Scalise, I. Vogel, Why compounding?. In S. Scalise & I. Vogel (eds.), *Cross-Disciplinary Issues in Compounding* (pp.1–18). Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
- Scalise 1984: S. Scalise, *Generative morphology*. Dordrecht: Foris Publications.
- Χαλάτση 2018: Γ. Χαλάτση, «Τι θα γράψω στο φύλο;» *Queer αναπαραστάσεις σε ελληνικά D.I.Y. τραγούδια* [Πτυχιακή εργασία]. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Χριστοπούλου 2016: Κ. Χριστοπούλου, *Μια λεξικολογική προσέγγιση στο περιθωριακό λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικής* [Διδακτορική Διατριβή]. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.

Andreas Rouvalis
University of Patras,
School of Humanities and Social Sciences

Angela Ralli
University of Patras,
School of Humanities and Social Sciences

COMPOUNDING IN KALIARDA

Summary

This paper investigates Kaliarda, a Greek anti-language (Halliday 1976, 1978), created during the 20th century by socially marginalized communities of crossdressers, transexuals, and was later picked up by gay men (Gkartzonika 2012). More specifically, the paper describes compounding in Kaliarda and compares the process with that of Standard Modern Greek (SMG). The corpus consists of 1258 compounds, mostly drawn from Petropoulos' (2016) dictionary, while Revenioti's documentary (2014) was also used to verify some words.

It shows that, for the formation of compounds, Kaliarda heavily relies on the rules and principles of the SMG compounding, but uses a radical relexification of the lexemes, which are primarily drawn from words borrowed from a variety of languages (Ralli & Rouvalis 2022). However, a considerable amount of Kaliarda compounds display the following particularities: First, many formations consist of three or even four constituents, which occur only sparsely in SMG. Second, coordinative compounds are not very frequent, contrary to those of SMG, where coordination frequently occurs. Third, Kaliarda has some endocentric compounds with a verb and a noun as left and right constituent, respectively, whereas the corresponding structures in SMG are exocentric.

The Kaliarda speakers do not substantially diverge from the morphology of the Greek system (Ralli 2014a), which allows them to creatively produce compounds. Nevertheless, with the intention of achieving their main communicative goal to ensure the exclusion of outgroups, they draw their lexical material from languages other than Greek or create strings that do not exist in SMG.

Keywords: Kaliarda, Antilanguage, Compounding